

Tafsir Dergisi - Tafsir Journal

e-ISSN: 2792-078X

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1 (Kasım/ November 2021): 1-21

Gelenekle Modernite Arasında Kalan Gençliğe Kur'ân'dan Rol Modeller

Role Models from the Qur'an for Youth between Tradition
and Modernity

Ahmet NAİR

Dr. Öğretim Üyesi, Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Tefsir Anabilim Dalı

Kırklareli University, Faculty of Theology, Basic Islamic
Studies

Kırklareli, Turkey

ahmetnair@gmail.com

orcid: 0000-0002-7711-7480.

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 01.09.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 09.10.2021
Yayın Tarihi/Pub Date: 30.11.2021

Atıf/Cite as

Nair, Ahmet. Gelenekle Modernite Arasında Kalan Gençliğe Kur'ân'dan Rol Modeller
Tafsir Dergisi 1/1 (Kasım 2021), 1-21

Nair, Ahmet. Role Models from the Qur'an for Youth between Tradition and Modernity
Tafsir Journal 1/1 (November 2021), 1-21

İntihal/Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article
has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. Published

by Tafsir Journal, Turkey. <http://www.tafsirdergisi.com/index.php/tafsir/index>

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Role Models from the Qur'an for Youth between Tradition and Modernity

Abstract

Youth is the period bestowed upon mankind and perhaps the most productive period of his life. Getting a good education and a profession for the family that he will establish is always one of the jobs that should be achieved during this period. Youth is also a period when everyone has different expectations. Young people, who are the most important element of production as well as consumption, have also led change and transformation throughout history because they are the most open generation of society to innovations. It is seen that mostly young people respond positively to the messages of the prophets who have transformed societies, especially the last prophet Mohammad (PBUH). In this research, in which we tried to provide examples of the lives of young characters in the Qur'an, we tried to reveal who is meant in the verses with the concepts of *fetâ* and *ghulam*, which are the Arabic equivalents of the word young, by case analysis. In addition to these concepts, we have tried to trace other young people included in the Qur'an and extract a positive and negative model from their life stories. We see that the words *fetâ* and *ghulam* used in the Qur'an in the sense of youth mean both the material meaning in the form of human strength and power and the spiritual meaning such as courage, heroism, and bravery. The meaning of heroism, courage and bravery comes to the fore in the verse where Ibrahim (PBUH), who fought alone against his people in polytheism, Yûşa' (PBUH), who went on a journey with Mûsâ (PBUH) and the Companions of the cave are meant in the word *fetâ*. At the same time, the Companions of the cave were young people who cared about the fact that their food was clean and halal and considered it the most important of their duty of worship to their God. After Yusuf (PBUH), who instilled confidence in his surroundings with his knowledge and manners, became the head of the Egyptian treasury, the material meaning of *fetâ* is more noticeable in the verses mentioned about his servants around him. Thanks to this trust, his servants carried out every order of him literally, did not cause disruptions in the functioning of the state. And in the word of *ghulam*, the symbol of submission to his father who wanted to sacrifice him and obedience to Allah, Ismail (PBUH), Yahya (PBUH), who is the peak in the mastership, and Isa (PBUH), who has taken on the responsibilities of prophethood since childhood are meant. It is clearly perceived from the words and behavior of all three young people that they have a very respectful attitude towards their family. Apart from these two words, there are also young people mentioned in the Qur'an. Although he grew up in Pharaoh's palace, we see Mûsâ (PBUH) taking a stand not in favor of the majority and power, but in favor of the oppressed and the victim. The daughter of Shuayb, who showed a good example of how to talk to a foreign man in modesty while going to call Mûsâ (PBUH), who saved them from great trouble by watering his cattle, and the chastity monument that the Qur'an presents as an example to believers, the prophet Meryem is included. Today, youth is caught between the expectation of transferring the traditions of society and the dazzling technology of the modern world. On the one hand, it is necessary not to break away from the values of their families, and on the other hand, it is necessary to present beautiful role models to young people who have a dilemma of monitoring innovations in an ever-changing world. In this study, which aims to present a role model from the Qur'an to the Muslim youth, we tried to show how he can gain virtuous behaviours with the findings we obtained from the verses such as worshipping God, piety, taking a benevolent stance, obedience to parents, courage, bravery, chastity, modesty, etc. In this study, we have seen that the young people who are presented as examples of Muslims in the Qur'an preserve and maintain the traditions and cultural values that are the expectation of their families and communities. At the same time, we determined that these exemplary young people are not infected with the disease of polytheism of the society in which they are in, that they are open to new ideas by adopting the faith of monotheism, which is a new call for their society. We tried to present a model from the Qur'an to today's young people who are experiencing a dilemma between tradition and modernity.

Keywords: Tafsir, The Qur'ân, Tradition, Modernity and Youth.

GELENEKLE MODERNİTE ARASINDA KALAN GENÇLİĞE KUR'ÂN'DAN ROL MODELLER ¹

Öz

Gençlik, insanoğluna bahşedilen ve belki de hayatının en verimli geçirmesi gereken dönemidir. Hem iyi bir eğitim hem de kuracağı aile için bir meslek edinmek hep bu dönemde elde edilmesi gereken işlerdendir. Gençlik aynı zamanda herkesin farklı beklentiler içerisinde olduğu bir dönemdir. Tüketimin olduğu kadar üretimin de en önemli ögesi olan gençler, toplumun yeniliklere en açık kuşağı olduğu için tarih boyunca değişim ve dönüşüme de öncülük etmişlerdir. Başta son elçi Hz. Muhammed (as) olmak üzere, toplumları dönüştüren peygamberlerin mesajlarına da ilk etapta çoğunlukla gençlerin müspet karşılık verdikleri görülmektedir. Kur'ân'da genç karakterlerin hayatlarından örnekler sunmaya çalıştığımız bu çalışmada, kelimenin Arapça karşılıkları olan fetâ ve ğulâm kavramlarıyla âyetlerde kimlerin kastedildiğini vaka analiziyle ortaya koymaya çalıştık. Bu kavramların dışında Kur'ân'da yer alan başka gençlerin de izini sürerek onların hayat hikâyelerinden de müspet ve menfi bir model çıkartmaya gayret ettik. Kur'ân'da genç anlamında kullanılan fetâ ve ğulâm kelimeleriyle, hem insanın gücü ve kuvveti şeklindeki maddi anlam, hem de cesaret, kahramanlık ve yiğitlik gibi manevî anlamın kastedildiğini görmekteyiz. Fetâ lafzıyla şirk içerisindeki kavmine karşı tek başına mücadele veren İbrahim (as), Mûsâ (as) ile yolculuğa çıkan Yûşa' (as) ve Ashab-ı Kehf 'in kastedildiği âyetlerde kahramanlık, cesaret ve yiğitlik anlamı ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda Ashab-ı Kehf, yiyeceklerinin temiz ve helal olmasını önemseyen ve bunu Rabbine karşı kulluk görevlerinin en önemlisi olarak gören gençlerdi. Bilgi ve görgüsüyle çevresine güven telkin eden Yûsuf 'un (as), Mısır hazinesinin başına geçtikten sonra etrafındaki hizmetçilerinden bahsedilen âyetlerde fetâ 'nın maddi anlamı daha çok göze çarpmaktadır. Bu güven sayesinde adamları onun her emrini harfiyen yerine getirmekte, devlet işleyişinde aksaklıklara mahal vermemektedirler. Ğulâm lafzıyla ise, kendisini kurban etmek isteyen babasına teslimiyet ve Allah'a itaatın sembolü İsmail (as), efendilikte zirve olan Yahya (as) ve çocukluğundan itibaren peygamberliğin sorumluluklarını üstlenen Hz. İsâ (as) kastedilmektedir. He üç gencin de ailesine karşı son derece saygılı bir tavır sergilediği söz ve davranışlarından açıkça sezilmektedir. Bu iki lafzın dışında Kur'ân'da işaret edilen gençler de bulunmaktadır. Firavun'un sarayında büyümesine rağmen çoğunluk ve güçten yana değil, mazlum ve mağdurdan yana tavır alan Mûsâ'yı (as) görüyoruz. Davarlarını sulayarak kendilerini büyük bir sıkıntıdan kurtaran Mûsâ'yı (as) babasının isteği ile çağırma giderken yabancı bir erkekle hayâ içerisinde nasıl konuşulacağını güzel bir örneğini sergileyen Şuayb'ın (as) kızı ve Kur'ân'ın inananlara örnek olarak sunduğu iffet âbidesi Hz. Meryem yer almaktadır. Bugün gençlik toplumun geleneklerini aktarma beklentisi ile modern dünyanın baş döndürücü teknolojisi arasında sıkışmıştır. Bir yandan ailelerinin değerlerinden kopmamak, diğer taraftan da sürekli değişen dünyada yenilikleri izleme ikilemi yaşayan gençlere güzel rol modeller sunmak gerekir. Müslüman gençliğe, Kur'ân'dan rol model sunmayı amaç edinen bu çalışmada, çoğu peygamber olan şahsiyetlerin gençliklerinde ön plana çıkan Allah'a karşı kulluk, takvâ, iyilikten yana tavır almak, ebeveynine itaat, cesaret, yiğitlik, iffet, hayâ, vb. erdemli davranışları nasıl kazanabileceğini âyetlerden elde ettiğimiz bulgularla göstermeye çalıştık. Çalışmada Kur'ân'da Müslümanlara örnek olarak sunulan gençlerin aile ve toplumlarının beklentisi olan gelenek ve kültürel değerlerini muhafaza edip devam

¹ Bu makale, Uluslararası Balkan Üniversitesi tarafından 11-12 Nisan 2021 tarihlerinde Online olarak düzenlenen USVES Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Sempozyumunda özet metin halinde sunulmuş bildirinin geliştirilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir.

ettirdiğini gördük. Aynı zamanda bu örnek gençlerin, içerisinde buldukları cemiyetin şirk illetine bulaşmadıklarını, toplumları için yeni bir çağrı olan tevhid inancını benimseyerek yeni fikirlere açık olduklarını tespit ettik. Gelenek ve modernite arasında ikilem yaşayan günümüz gençlerine Kur'an'dan bir model sunmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Gelenek, Modernite, Gençlik.

Giriş

İnsan hayatının en verimli dönemi olan gençlik çağı, aynı zamanda en iyi değerlendirilmesi gereken devresidir. İlim tahsil etmek, bir meslek sahibi olmak, kuracağı aile yuvası için hazırlık yapmak insanın hep gençlik döneminde yapmak zorunda olduğu sorumluluklarıdır. Gençlik ve Spor Bakanlığı Ulusal Gençlik ve Spor Politikaları Belgesinde gençlik dönemi, 14-29 yaş olarak belirlenmiştir.² İslâm'a göre ergenlik beraberinde dini sorumluluğu da getirdiği için, gençlik çağı ergenlik dönemi ile başlatılabilir. Çocukların buluşa ermesiyle beraber hem dini yükümlülükleri hem de aile içi ve toplumsal sorumlulukları başlamaktadır. İslâm'da ebeveynin çocuğuna dini mesuliyetlerini öğretecek iyi bir eğitim vermesi, en önemli sorumlulukları arasındadır. Dini bakımdan iyi eğitilmeyen gençler en başta ailelerine, sonra da çevre ve milletlerine karşı sorun olabilmektedir. Zira ailenin terbiye edemediği genci sokaklar eğitmektedir. Yaşlılara göre daha çok arayış içinde olan ve değişime açık olan gençler kolayca zararlı akımların, ideoloji ve çetelerin hatta terör örgütlerinin eline düşebilmektedir.

Mutlak anlamda gençliğin iyi ya da kötülüğünden söz edilemez. Gençliği kimlerin hangi amacı ve hedeflerine yönelik olarak kullanmak isteğine göre değişen bir durum söz konusudur. Bir yanda tarih boyunca zalimlerin kendi çıkarları için elverişli bir malzeme olarak gördüğü gençler; diğer yanda ömrü şirk bataklığında geçtiği için atalarının dininden kopamayan babalarının tersine peygamberlerin davasını kabul edip omuzlayan yürekli gençler olmuştur. Nitekim Firavun, kendi iktidarı için tehlike olarak gördüğü genç bir kuşağın yetişmemesi için yeni doğan İsrailoğullarının çocuklarını katletmekten³ çekinmemiştir. Firavun'un nüfuz ve iktidarından korkan tebaa da bu haksızlıklar karşısında sessizliğe bürünmüştür. Zalimlerden çekinen kitleler peygamberlere iman etmekten imtina ederken Nemrutların, Firavunların zulümlerine karşı yine gençler peygamberlerin yanında yer almış, tevhid mücadelesi çoğunluğu genç olan nesillerin omuzlarında yükselmiştir. Bu durum son peygamber Hz. Muhammed (a.s.) devrinde de gerçekleşmiş, ona ilk inananların ekseriyeti de gençlerden oluşmuştur.⁴

² Gençlik Politikası, "Kavram Olarak Gençlik", (Erişim 12 Ekim 2015), <http://genclikpolitikasi.org/kavram-olarak-genclik/>.

³ el-Bakara 2/49; el-Kasas 28/4, *Diyanet Vakfı Ali Özek vd., Meâli*, (Erişim 8 Şubat 2021).

⁴ Hz. Muhammed'e (a.s.) inanan ilk Müslümanlardan (Mustafa Fayda, "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/411) bazılarının yaşları şöyledir: Zeyd b. Harise, Hz. Peygamber'den on yaş küçük olduğuna göre Müslüman olduğunda 30 yaşına yakın olmalıdır. (Bünyamin Erul, "Zeyd b. Harise", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/319-320); Hz. Peygamber'in kızı Zeynep hicretten 23 yıl önce doğduğuna göre Müslüman olduğunda 10 yaşında olmalıdır. (Aynur Uraler, "Zeyneb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/355-356); Hz. Peygamber'in diğer kızı Rukiyye hicretten 20 yıl önce doğduğuna göre Müslüman olduğunda 7 yaş civarında olmalıdır. (Aynur Uraler, "Rukiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/219); Zübeyr b. Avvam İslâm'a davetin ilk günlerinde 16 yaşında iken Müslüman oldu. (Mehmet Efendioğlu, "Zübeyr b. Avvam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/522-524; Abdurrahman b. Avf, Hz. Peygamber'den 10 yaş küçük olduğuna göre Müslüman olduğunda 30 yaşında olmalıdır. (Ahmet Önkal, "Abdurrahman b. Avf" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/157-158); Talha b. Ubeydullah, hicretin 36. yılında 60 yaşında vefat ettiğine göre, hicret esnasında 24 yaşında, İslâm'a girdiğinde ise 11 yaşının biraz üzerinde olmalıdır. ((Bünyamin Erul, "Talha b. Ubeydullah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/504-505); Sa'd b. Ebû Vakkâs, 17 veya 19 yaşında iken İslamiyet'i kabul etti. (İbrahim Hatiboğlu, "Sa'd b. Ebû Vakkâs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/372-374; Said b. Zeyd, miladî 600 yılı civarında Hanîf bir ailede doğduğuna göre, İslâm'a girdiğinde 15 yaşını geçmiş olmamalıdır. (Mehmet Efendioğlu, "Said b. Zeyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/580-581; Ebû Ubeyde b.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de gençlik, herkesin kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmek istediği dinamik bir güçtür. Yalnızca çeşitli ideoloji ve grupların değil, en başta teknoloji olmak üzere üretim mekanizmalarının da potansiyel hedef kitlesi gençliktir. Gençler tüketimin olduğu kadar üretimin de en güçlü öğeleri olarak her kesimin farklı beklenti içinde olduğu kitledir. Bir başka açıdan gençler, ailelerinin de kuşaktan kuşağa gelenek ve göreneklerini taşıma beklentisi içinde olduğu gruptur. Gelenek; bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon olarak tanımlanmaktadır.⁵ Bunun karşıtı olarak modernite ise, "Avrupa'da yaklaşık olarak 17. yüzyıl civarında ortaya çıkan, zamanla tüm dünyaya yayılan toplumsal değerler sistemine ve organizasyonuna verilen isimdir. Genel anlamda gelenek ile karşıtlık ve ondan kopuşun; bireysel, toplumsal ve politik yaşam alanlarının tamamındaki dönüşümü ya da değişimidir".⁶

Bu çalışmada aile ve çevrenin gelenek ve değerlerini aktarma beklentisi ile gelişme ve yeniliklere açık olma arasında sıkışan gençlere, ikisini de ihmal etmeden hayatını sürdürebileceklerini gösterebilmek amacıyla İslâm'ın alternatif bir model sunduğunu ortaya koymaya çalıştık. Zira İslâm'ın yapısında bir yandan toplumda önceden var olan güzel ve iyi değerlerin muhafazası yer alırken, diğer yandan da yenilik ve gelişmelere açık bir yön bulunur. Kur'ân'da Peygamberlerin gençlik dönemlerinin konu edinildiği kıssalar vasıtasıyla gençlere rol model sunulmaktadır.⁷ Çalışmamızda Müslümanlara örnek olarak sunulan gençliğin hem aile hem de toplumun yozlaşmamış değerlerini koruduğunu, aynı zamanda toplumlarının terk etmiş olduğu tevhid inancı gibi yeni inanç ve fikirlere açık olduklarını görüyoruz. Çalışmada Kur'ân'da genç anlamına gelen kelimelerden *fetâ* ve *ğulâm* kavramının sözlük anlamlarını ele almaya çalışacağız. Daha sonra *fetâ* ve *ğulâm* lafzının yer aldığı âyetleri inceleyerek, kimlerin kastedildiğini bağlamıyla beraber ortaya koyacağız. Sonra da *fetâ* ve *ğulâm* lafzının dışında Kur'ân'da işaret edilen gençlerin izini sürerek günümüz gençlerine bir model sunmaya gayret edeceğiz.

Kur'ân'da 'Genç' Anlamında Kullanılan Sözcükler

Kur'ân'da genç kelimesine karşılık olarak, *فَتَى*/ *feta* ve *غُلَامٌ*/ *ğulâm* lafızları geçmektedir. İlk olarak *fetâ* kelimesini, ardından *ğulâm* kelimesini ele alacağız.

1. Fetâ / فَتَى

Arapçada genç kavramını ifade etmek için kullanılan *fetâ* kelimesi, Türkçe'ye *delikanlı* olarak tercüme edilebilir. Daha yeni gençlik çağına erişmiş kişi, civan demektir. Dilde şöyle söylenir: "Onun genç yaşında çocukları oldu." Mecaz olarak yaşlı olsa bile eski durumuna nazaran köleye de istiare ile *fetâ* denir.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَتِيهِ / "Bir vakit Musa genç adamına demişti ki."⁸ Bu âyette söz konusu gencin Yûşa' b. Nûn olduğu rivâyet edilir. Mûsâ (a.s.) onu deniz yolculuğunda kendisine hizmet ettiği için *fetâ* diye isimlendirmiştir. Nitekim acıktıklarında, "*Musa genç adamına: Kuşluk yemeğimizi getir bize*";⁹ sözü de bunun kanıtıdır.¹⁰ "Müennesi *fetât*, masdarı *fetâ*'dır.

Cerrâh miladî 583'te doğduğuna göre İslâmiyet başladığında 27 yaşındadır ve 30 yaşına girmeden Müslümanlığı kabul etmiş olmalıdır. (Ahmet Önkâl, "Ebû Ubeyde b. Cerrâh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/249-250; Erkam b. Ebû'l-Erkam, 17 veya 18 yaşında Müslüman olmuştur. (Ahmet Önkâl, "Erkam b. Ebû'l-Erkam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/305; Ca'fer b. Ebû Talib, milâdî 590 yılında doğmuş olup kardeşi Hz. Ali'den 10 yaş büyük olduğuna göre İslâmiyet'i kabul ettiğinde 20'li yaşlarda olmalıdır. (Ahmet Önkâl, "Ca'fer b. Ebû Talib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/548-549.

⁵ Gelenek, Güncel Türkçe Sözlük, (Erişim 3 Eylül 2021), <https://sozluk.gov.tr/>.

⁶ Modernite- Vikipedi, (Erişim 3 Eylül 2021), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Modernite>.

⁷ Ferhunde Özbay, *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 258.

⁸ el-Kehf 18/60; *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 8 Şubat 2021),

⁹ el-Kehf 18/62.

Fityetun ve Fityân çoğullarıdır. *إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ / "O (yiğit) gençler mağaraya sığınmışlardı."*¹¹ *إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَرَدَّنَاهُمْ هُدًى / "Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık."*¹² Fetâ ve fetât kelimeleri ile köle ve cariye denilerek kinaye yapılır.¹³ *"Şehirde bir takım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş."*¹⁴ *وَلَا تُكْرَهُوا فَتْيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ / "Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuşşa zorlamayın."*¹⁵ Cömert kişiye de fütüvvetten alınarak fetâ denir.¹⁶

Fetâ kelimesinin sözlük manasından hareketle terim olarak kazandığı anlamlar da bulunmaktadır. Özellikle nefse hâkim olma konusunda yiğitlik gösteren veya fütüvvet teşkilâtına mensup olan kişi anlamında tasavvuf terimi olarak kullanımı bunların en yaygın olanıdır. Genel olarak fetâ ve fütüvvet kelimeleri ile iyilik, yardım fedakârlık, diğerkâmlık, insan severlik, hoşgörü ve nefse söz geçirme gibi ahlâkî nitelikler kastedilir. Esas yiğitliğin kendine hâkim olup nefse söz geçirme olduğu, kendi kusurlarıyla uğraşmaktan başkalarının ayıplarını araştırmamanın en büyük fazilet olduğu vurgulanmak istenir. Aynı zamanda gerçek yiğitlik, kahramanlık ve mertliğin bu ve benzeri erdemlere sahip olmayı gerektirdiği anlatılmak istenir.¹⁷

Arapçada 'genç' anlamındaki kelimelerden biri olan *fetâ*, Kur'ân'da on âyette yer almaktadır.¹⁸ Bunlardan kimisinde kelimenin genç ve güçlü-kuvvetli şeklindeki biyolojik, maddî anlamı kastedilirken; kimisinde ise kahramanlık, civan mertlik, cesaret ve yiğitlik gibi manevî anlamı ön plana çıkmaktadır. Şimdi Kur'ân âyetlerinde yer alan fetâ lafızıyla kimlerin kastedildiğini ortaya koymaya çalışalım:

1.1. Evlilik Adayı Genç Bayanlar Anlamında

*وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتْيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ / "Sizden kimin, hür mü'min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın."*¹⁹

Âyetteki el-feteyât, fetât kelimesinin çoğuludur. Araplar kölelerine ve cariyelerine fetâ ve fetât derler. Sahih bir hadiste de *"Sizden biriniz abdî ve emetî demesin; fakat fetayî ve feteyatî desin."*²⁰ buyurulmuştur. Âyetin "Allah imanınızı elbette bilir" bölümünde, zikredilen iki şartı yerine getirip cariye ile evlenen kişilere bir teselli vardır. Yani hepiniz Âdem'in çocuklarıdır. Zorunlu durumda cariye ile evlenmekten çekinmeyin. Kim bilir nice cariye vardır ki imanı ile Allah katında müşrik kadınlardan daha değerlidir.²¹

İnsan, fıtrâtı gereği cinsi duygulara sahiptir. Bu ihtiyacını karşılama yolunu evlenmekten geçer. Evlenmeye imkânı olanların bekâr kalması doğru değildir. Nitekim Resûlullah (a.s.) *"Ey gençler topluluğu! Kim evlenmeye imkân bulursa evlensin. Çünkü evlilik, gözü haramdan daha iyi çevirir, namusu da daha iyi korur. Fakat evlenmeye gücü yetmeyen"*

¹⁰ Muhammed Murtaza el-Hüseyn ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevheri'l-kâmûs*, thk. Abdulmecîd Katâ Neşir (Kuveyt: et-Turasi'l-Arabiyyi, 2001), "fetâ", 39/208; Ebu'l-Fazl Cemaluddin Muhammed İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr vd., (Kahire: Dâru'l-Maârif, ts), "fetâ", 5/3347.

¹¹ el-Kehf 18/10.

¹² el-Kehf 18/13.

¹³ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân*, (Kahire: el-Mektebetu't-Tevkîfiyye, 2003), 375.

¹⁴ Yûsuf 12/30, *Diyanet Vakfı Meâli*, A. Özek vd., (Erişim 11 Şubat 2021),

¹⁵ en-Nûr 24/33, *Diyanet Vakfı Meâli*, A. Özek vd., (Erişim 11 Şubat 2021),

¹⁶ İbn Manzûr, "fetâ", 5/3347; Zebîdî, "fetâ", 39/208; Mecduddin Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhîd*, (el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-âmme li'l-kitâb: 1980), "fetâ", 4/365.

¹⁷ Süleyman Uludağ, "Fütüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/258-261.

¹⁸ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemu'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1364/1945), "fetâ", 512.

¹⁹ en-Nisâ 4/25, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 17 Şubat 2021).

²⁰ Ebu'l-Hüseyn Müslim b.Haccâc, el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (Beyrut: 1972), "Edeb", 13/2249; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâutî vd., Müessesetü'r-Risale, 2001, 2/423, 463.

²¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadir: el-Câmi beyne fenneyi'r-rivayeti ve'd-dirayeti min ilmi't-Tefsîr*, (Dimeşk- Beyrût: Dâru İbn Kesîr- Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1414/1994), 1/519.

oruç tutsun. Çünkü oruç şehveti keser"²² buyurmuştur. Ancak hür kadınla evlenebilmek için mehir ve geçim şartlarını yerine getirme imkânı olmayanlar için Yüce Allah cariyelerle evlenmeye izin vermiştir. Buna da imkânı olmayan gençler hadiste tavsiye edildiği gibi oruç tutar.

1.2.Hz. İbrahim'e İşaret Eden Anlamında

قَالُوا سَمِعْنَا فَتَىٰ يَذُكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ / "Bir delikanlı işittik bunları anıyor, adına İbrahim deniyormuş dediler."²³

Hiz. İbrahim (a.s.) putperest bir toplum içerisinde büyümesine rağmen tevhid bilincine çok genç yaşta erişmiştir. Allah tarafından kendisine göklerin ve yerin melekûtu gösterildiği için²⁴ kavminin taptığı yıldız, ay ve güneşe tapmamış, onların bir doğup bir kaybolmalarından hareketle kavmine de bu niteliğe sahip varlıkların ilah olamayacaklarına dair mantıklı deliller sunmuştu. Hiz. İbrahim, putperest babasının görüşlerini reddetmiş, babası ve kavminin aksine asla putlara tapmamış, inandığı doğruları canı pahasına savunmuştur. Hakikate eriştikten sonra babasının yanına giden Hiz. İbrâhîm, onun putlara bağlılığı karşısında hayâl kırıklığı yaşamıştır.²⁵ Babasıyla inanç konusunda yaşadığı tartışması sonrasında, onun kendisini tehdit etmesine karşılık²⁶ gene de ona olan saygısında bir kusurda bulunmamıştır.²⁷ Hiz. İbrahim (a.s.) müşrik babasına karşı bile nezaketi elden bırakmazken, Müslüman gençlerin aileleriyle fikir ayrılığı yaşadıklarında, onlara karşı kabalık ve saygısızlık etmemelerinin dinen tasvip edilebilir bir davranış olmadığı anlaşılmaktadır. Düşünce ayrılıkları gençlerin ebeveynlerine karşı saygısızlıklarına bir gerekçe olamaz. Çünkü Kur'ân ana-babaya itaati Allah'a ibadetle bir arada zikretmiştir. "Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti."²⁸

Başka bir olayda da İbrahim (as), kavminin bayram için²⁹ toplanmasını fırsat bilerek onların yokluğunda taptığı putlarını parçalamıştı. En büyük puta ilişmeyerek elindeki baltayı onun boynuna asıp bırakmıştı.³⁰ Putları kırma esnasındaki öfke duygusu ile kavmine onların fayda ve zarar veremeyişini ispatındaki sevinç duygusunu bir arada yaşamıştır. Bayram yerinden dönen putperest kavmi, "bunu tanrılarımıza kim yaptı? Sen mi?" diye sorduklarında İbrahim (a.s.) "Hayır! Bu işi şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorlarsa onlara sorun!"³¹ şeklinde cevap vererek, putların kendilerini korumaktan aciz varlıklar olduğunu, asla konuşamayacaklarını onlara alaycı bir üslup ile anlatmaya çalıştı. Önce kendilerine gelip uyanır gibi olmalarına rağmen, sonra gene eski hallerine dönmüşler ve İbrahim'e (a.s.) verecek cevap bulamadıkları için, "Eğer bir şey yaparsanız, yakın onu ve böylece tanrılarınıza yardım edin!"³² diyerek kaba kuvvete başvurmuşlardır. Ancak, Allah Teâlâ ateşe, "Ey ateş! İbrahim için serin ve zararsız ol!"³³ diye emrederek onu kafirlerin tuzağından

²² Muhammed b. İsmail el-Buhârî, el-Câmiu's-Sahîh, (İstanbul: Mektebetü'l-İslâmî, 1979), "Savm", 10.

²³ el-Enbiya 21/60, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 17 Şubat 2021),

²⁴ "Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk." (el-En'âm 6/75).

²⁵ İlhami Günay, Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi, *Turkish Studie*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/2 Winter 2015, p. 435-460, 443.

²⁶ "Babası, "Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşta tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!" dedi." Ali Özek vd., *Diyanet Vakfı Meâli*, (Erişim 16 Şubat 2021), (Meryem 19/46).

²⁷ "Hani babasına şöyle demişti: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" (Meryem 19/42). Surenin bu âyetinden 45. âyetine kadar Hiz. İbrahim (as) her defasında babasına, "Babacığım!" diye nezaketle seslenmiştir.

²⁸ el-İsrâ 17/23, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 19 Şubat 2021).

²⁹ Ebû Mansur Muhammed Maturidî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, thk. Mecdî Basellûm, (Beirut-Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 7/354.

³⁰ Mukatil b. Süleyman, *Tefsir-i kebîr*, thk. Abdullah Mahmud Şehhate. (Beirut: Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabiyyi, 1423/2002), 3/85; İmâduddîn İsmail b. Şihabuddîn İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Sami b. Muhammed Selamet (Dâru Tayyibe, 1999), 5/349.

³¹ el-Enbiya 21/63.

³² el-Enbiya 21/68.

³³ el-Enbiya 21/69.

kurtarmış ve kendisine ihtiyarlık döneminde peygamber evlatlar İsmail ve İshak'ı, ardından da bir armağan olarak Ya'kub'u lûtfetmiştir.³⁴ Şirke karşı tek başına mücadelesinden vazgeçmeyen Hz. İbrahim, sonraki nesiller arasında da her daim tevhidin öncüsü olarak anılmıştır.

Tevhid mücadelesinin başka bir safhasında yine bir genç olarak İbrahim (as), Allah'ın kendisine verdiği huccet kabiliyeti³⁵ ile Allah'ın düşmanı Nemrud'u susturarak çaresiz bırakmıştı: *"Allah kendisine mülk (hükümdarlık ve zenginlik) verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya gireni (Nemrut'u) görmedin mi! İşte o zaman İbrahim: Rabbim hayat veren ve öldüren, demişti. O da: Hayat veren ve öldüren benim, demişti. İbrahim: Allah güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir, dedi. Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez."*³⁶ Fikri bir mücadelede delillerin ve ispat vasıtalarının doğru ve yerinde seçilmesi, karşı düşüncüyü ilzam edecek ve çürütecek en büyük dayanaktır. İşte Hz. İbrahim'in mücadelesi de bunun en güzel örneği olarak görülmektedir. Nitekim Hz. İbrahim de hayatı anlamlı kılan tevhid inancını, tehditlere aldırmandan müşrik kavminin arasında tek başına yayararak ve yaşayarak göstermiştir. *"Muhakkak ki İbrahim başlı başına bir ümmet idi, tek bir hanîf olarak Allah'a itaat için kıyam etmişti ve hiçbir zaman müşriklerden olmadı."*³⁷ Doğru yolda olduktan sonra tek başına bile kalsan yine de inancından vazgeçmemek, inandığın fikri savunmak gerektiği İbrahim (a.s.) den alınabilecek başka bir örnek olmaktadır. Hz. İbrahim'in bıraktığı manevi mirası, yine peygamber olan oğulları İsmail ve İshak genç kuşaklara aktarmışlardır.

1.3.Hz. Yûsuf'a (a.s.) İlgili Kullanılan Genç (fetâ) Kelimeleri

Yûsuf (as), babası Ya'kub'un (a.s.) terbiyesinde geçirdiği çocukluk yıllarından itibaren çok genç yaşta tevhid bilincini kazanmıştır. *"Artık olgunluk çağına erişince ona bir hüküm/muhakeme yeteneği ve doğru bilgiyi elde etme yeteneği bahsettik. Zira biz muhsinleri/iyilik yapanları işte böyle ödüllendiririz."*³⁸ Kendisini kıskanan kardeşleri tarafından bir kuyuya atılmış,³⁹ sonra da oradan geçen bir kervan tarafından bulunarak ucuz bir bedelle⁴⁰ köle olarak satılmıştı. Hz. Yûsuf'u Mısır Azizi'nin hanımı satın almış, güzelliği karşısında ona âşık olmuş ve onunla beraber olmayı istemiş, Allah'ın himayesi sayesinde⁴¹ Yûsuf (a.s.) kendisini korumuştur. Allah kendisine karşı samimi olan kullarını kötülükten koruyacağını, *"Biz ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı."*⁴² âyetinde bu şekilde ifade etmektedir.

Hz. Yûsuf babasına rüyasını anlattığında babasının onu hayranlıkla yorumlaması karşısında önemsenmişlik, hemen arkasından kardeşlerinin kıskanmasından doğan yalnızlık ve mutsuzluğu alabildiğince hissetmiştir. Kuyuya atılmakla ihanete uğrama hissi, kuyudan çıkarılmasıyla ölümden kurtulmasının sevinci, Mısır'a köle olarak götürülürken duyduğu endişesi, ailesinden ayrılmanın yaşattığı hüznü, köle olarak Mısır azizine satıldığında hissettiği umutsuzluğu Kur'an'da aktarılan onun değişik duygularıdır.⁴³ Çocukluğunda ailesinden ayrıldığı için zaten mahzun olan gönlü, birbirine zıt birçok duyguyu aynı anda yaşamış olmaktadır.

Hz. Yûsuf'un yaşadığı çetin imtihanların en öne çıkarılanı, Mısır azizinin karısının Yûsuf'a olan tutkusudur. Kur'an'da bir ibret sahnesi olarak dile getirilen bu kıssada fetâ kelimesinin kullanıldığı görülür. *وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ* / "Şehirde bir takım kadınlar,

³⁴ el-Enbiya 21/72, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 21 Şubat 2021),

³⁵ el-En'âm 6/83, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 22 Şubat 2021),

³⁶ el-Bakara 2/258.

³⁷ en-Nahl 16/120, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 22 Şubat 2021).

³⁸ Yûsuf 12/22.

³⁹ Yûsuf 12/15.

⁴⁰ Yûsuf 12/20.

⁴¹ Yûsuf 12/24.

⁴² Yûsuf 12/24.

⁴³ Günay, "Kur'an-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", 444.

'Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş' dedi."⁴⁴ Fetâ kelimesi, bu âyette Hz. Yûsuf için 'genç hizmetçi' anlamında kullanılmıştır. Maturidî'ye (ö. 333/944) göre âyetteki, شَعْفٌ /şeğaf kelimesi, kalbin örtüsü ve kılıfı manasına gelir. Bu durumda âyetin anlamı, kadının Yûsuf'a olan aşkı kalbine işledi demektir. Böyle aşktan çılgına dönmüş olan kişiye meşğûf denilir. Bu bağlamda Hasan-ı Basrî (ö. 110/728): "Şeğaf, aşkını içine gömmek manasına gelir." demiştir. Şeğaf, aynı zamanda aşk ile dolu olmaktır. Ebû Avsece'ye göre âyet; aşk, kalp kılıfının içine işledi manasına gelir.⁴⁵ Taberî (ö. 310/923), bu kelimeyi Kurrâ'dan Halef'in ayın harfi ile شَعْفَهَا /"şeafaha" kıraati ile okuduğunu, bu durumda anlamın "aklı gitti, âşık oldu manasına geldiğin" belirtir.⁴⁶ Maturidî'ye göre, bunun oradaki kadınların sözü olduğunu Kur'ân haber vermektedir. Neyi kastettiklerini Allah bilir.⁴⁷

Yûsuf'un (a.s.), "Yâ Rabbi! Dedi: zindan bana bunların davet ettikleri fiilden daha sevimidir."⁴⁸ diyerek rahat bir şekilde sarayda günah ortamında kalmaktansa hapishaneyi tercih etmesi, Allah'a karşı mesuliyet bilincinin yüksekliğini göstermektedir. Akran grupları arasında günahlarla iç içe olmaktansa hapishanenin çetin şartlarında uzleti tercih etmek, eğlence ve malayani işlerde ömrü hoyratça harcamaktansa gerekirse yalnız yaşamak, Yusuf'tan (a.s.) alınabilecek örnek yaşamı barındırmaktadır.

1.3.1.Hz. Yûsuf'la Birlikte Hapse Giren Gençler Anlamında

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيْنَانِ / "Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi."⁴⁹

Kurtubî (ö. 671/1273), "Onunla birlikte zindana iki de delikanlı girdi" âyetindeki: فَتَيْنَانِ / "İki delikanlı" kelimesi, فَتَى / kelimesinin tesniyesi (ikili) dir. Bu kelimenin son harfi yâ'lıdır. Bunun: "Genç delikanlılar" şeklinde çoğul yapılması şaz'dır. Yüce Allah'ın: "İki de delikanlı" diye buyurması, bunların ikisinin de köle olmalarından dolayı idi." demiştir.⁵⁰ Maverdî (ö. 450/1058), "köle küçük ya da büyük olsun "fetâ /genç, delikanlı" diye adlandırılır.⁵¹ Kuşeyrî (ö. 465/1072) der ki: "Fetâ" kelimesinin onların örfünde kölenin adı olma ihtimali de vardır. İşte bundan dolayı da Allah (c.c.): "Aziz'in karısı delikanlısından (fetâsından) murad almak istiyor."⁵² diye buyurmuştur. Bununla birlikte "fetâ" kelimesi, mülkiyet altındaki bir köle olmasa dahi hizmetçinin adı da olabilir. Kurtubî'ye göre, bu iki kişinin Hz. Yûsuf ile birlikte zindana atılmış olma ihtimali olduğu gibi daha sonra ya da ondan önce de atılmış olabilirler. Ancak onunla birlikte aynı hücreye girmişlerdi.⁵³ Gördükleri rüyanın te'vîlini Yûsuf'a (a.s.) sorduklarında, önce kendilerine ataları İbrahim, İshak ve Yâkub'un (a.s.) dininden bahsetmiş, "Bizim Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız (söz konusu) olamaz. Ey zindan arkadaşlarım! Ayı ayrı ilahlar mı daha iyidir, yoksa mutlak hâkimiyet sahibi olan tek Allah mı? Siz Allah'ı bırakıp; sadece sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlere (düzmece ilahlara) tapıyorsunuz. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, kendisinden başka hiçbir şeye tapmamanızı emretmiştir. İşte en doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." ⁵⁴ diyerek onların rüyalarını yorumlamadan önce Allah'ın dinini kendilerine tebliğ etmiştir. O bir yandan hapishane arkadaşlarının rüyalarını yorumlarken geleneğe bağlılığını göstermekte, diğer taraftan da arkadaşları için taze bir düşünce olan tevhid inancını onlara anlatıp yeniliğe açık veçhesini ortaya koymaktadır. Hz. Yûsuf hapishanede olmasına rağmen, içinde bulunduğu olumsuz şartlara aldırılmadan Allah'ın birliğini çevresindekilere tebliğ

⁴⁴ Yûsuf 12/30.

⁴⁵ Maturidî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, 6/231.

⁴⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 16/66.

⁴⁷ Maturidî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, 6/231.

⁴⁸ Yûsuf 12/33.

⁴⁹ Yûsuf 12/36.

⁵⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Salim Mustafa el Bedrî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 9/124.

⁵¹ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Maverdî, *en-Nuket ve'l-uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992), 3/36.

⁵² Yûsuf 12/30.

⁵³ Kurtubî, *el-Câmi*, 9/124.

⁵⁴ Yûsuf 12/38-40.

etmekten geri durmamıştır. Tebliğ için uygun anı gözetmenin gerekliliği ve insanların mübelliğe bir şey sorduklarında, cevap vermeden önce bunu fırsat bilip onlara telkinde bulunulabileceği âyetten anlaşılan bir metottur.

Hız. Yûsuf gençliğini geçirdiği hapisanede boş durmamış, yanındaki genç mahkûmların yanlış dini düşüncelerini düzeltmek için uğraşmış, yumuşak bir üslupla adım adım onların kalplerine girerek kendilerini Allah'a ve ahiret gününe iman etmeye çağırmıştır. Yûsuf (as), zindanın çetin şartlarının yaşattığı huzursuzluğu, hapisane arkadaşlarıyla kurduğu müspet ilişkiler, onların rüyalarını tabir etmesinin verdiği huzurla ve Allah'a tevekkül ederek aşmıştır.⁵⁵ Böyle zor ortamlarda bir arada bulunanlar, biraz da çaresizlikten birbirlerine karşı daha olumlu bir tavır takınırlar. Yûsuf'un (as), bu durumu güzel bir fırsata çevirdiğini ve Allah'ın dinini önce zindan arkadaşlarına, oradan Mısır hazinesinin başına geçince de bütün ülkeye tebliğ ettiğini görmekteyiz.

1.3.2. Yûsuf (a.s.)'un Genç Hizmetçileri Anlamında

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ / "Yûsuf adamlarına dedi ki: "Onların ödedikleri zahire bedellerini yüklerinin içine koyun."⁵⁶

Süddî (ö.127/745), Muhammed İbn İshâk (ö.151/768) ve başka müfessirlere göre; Mısır hükümdarının gördüğü rüya gerçekleşmiş, rüyayı tabir eden Hz. Yûsuf, Mısır'da vezir olmuştu. Yedi bolluk senesi geçtikten sonra, kıtlık seneleri ve kuraklık bütün Mısır ülkesini kaplayarak Hz. Ya'kûb (a.s.) ve çocuklarının da bulunduğu Ken'ân ülkesine ulaşınca Yûsuf'un kardeşleri buğday almak için Mısır'a gelmişti. İşte o zaman Hz. Yûsuf, insanların mahsullerini güzel bir şekilde toplamış, bundan çok büyük depolar meydana getirmişti. O bu davranışıyla geçinmenin en önemli unsurunun iktisat ve tasarruf olduğunu diğer insanlara göstermiş olmaktadır. Başka şehirlerden insanlar, kendilerine ve ailelerine yiyecek almak üzere geldikleri gibi kardeşleri de Ken'ân diyarından yiyecek almak için Mısır'a gelmişlerdi. Hz. Yûsuf, onların sermaye olarak getirdiği bütün mallarını kendilerine geri vermiş, onların ölçeklerini tam olarak ölçüp yüklerini binekleri için hazırlatınca, "sizin anlattıklarınızda doğru olduğunuzu bilmem için bahsetmiş olduğunuz kardeşinizi bana getirin, görmüyor musunuz ki ben, ölçüyü tam ölçüyorum ve ben konukseverlerin en iyisiyim." demişti.⁵⁷ Hz. Yûsuf kardeşlerinin kendisine yaptığı kötülöklere rağmen, onlardan intikam almadığı gibi buğday almak için getirdikleri sermayelerini de onlara geri vererek cömertliğini göstermişti.

1.4. Ashâb-ı Kehf Anlamında

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةَ إِلَى الْكَهْفِ / "O (yiğit) gençler mağaraya sığınmışlardı."⁵⁸

Putlara tapan bir kavmin içinde Allah'ın varlığına ve birliğine inanan birkaç genç bu inançlarını açıkça dile getirip putperestliğe karşı çıkmış, taşlanarak öldürölmekten veya zorla din değiştirmekten kurtulmak için içlerinden birinin önerisiyle mağaraya sığınmışlardır. "(İçlerinden biri şöyle demişti:) Mademki siz, onlardan ve Allah'tan başka taptkları putlardan ayrıldınız, o halde mağaraya sığın ki, Rabbiniz rahmetinden size genişlik versin ve işinizi rast getirip kolaylaştırsın."⁵⁹ Onların imanı, inançlarının gereğini yerine getirebilmek için kendilerini bir arayışa sevk etmişti. Allah onların hidâyet üzere olmalarını murat ettiği için kendilerine bir çıkış yolu olan mağarayı göstermişti. Allah irade gösterenin iradesini destekler. Yanlarındaki köpekleriyle birlikte orada derin bir uykuya dalan gençler, muhtemelen 309 yıl sonra uyanmışlardır.⁶⁰ Taberî'ye göre, Rumların ileri gelenlerinden olan bu kahraman ve genç yiğitler, kendilerini putlara taptırmak için şirke zorlayan Kral Dekyanus'un zulmünden kaçıp mağaraya sığınmışlar ve "Rabbimiz! Rahmet hazinelerinden bize de ihsan eyle ve içinde bulunduğumuz şu durumdan bize bir çıkış yolu nasip eyle" diye

⁵⁵ Günay, "Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", 444, 448.

⁵⁶ Yûsuf 12/62.

⁵⁷ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'Azîm*, 4/397.

⁵⁸ el-Kehf 18/10.

⁵⁹ el-Kehf 18/16.

⁶⁰ İsmet Ersöz, "Ashab-ı Kehf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/465-467.

Allah'a yalvarmışlardı.⁶¹ Şehrin eşrafından olan Ashâb-ı Kehf, grup psikolojisiyle dini duyguların güçlenebileceğinin örneğini vererek, imanlarını yöneticilerin ve halkın huzurunda açıkça ilan etmişlerdir. Karşılaştıkları baskıdan kurtulmak için dünya nimetlerini terk ederek mağaraya sığınmışlardır.⁶² Zindana girmeyi günah ortamında kalmaya tercih eden Yûsuf (a.s.) gibi Ashâb-ı Kehf de inançlarını koruyup dinlerini rahatça yaşayabilme adına şehrin nimetlerini terk ederek zorluklarla dolu mağaraya iltica etmişlerdir. Bu fedakârlıklarından dolayı hiç kimsenin onlara ulaşmasına Allah Teâlâ izin vermemiş, nihayet 309 yıl sonra uyandıklarında yiyecek almak için aralarından birini çarşıya göndermişler ve ülke kralı ve halkının putperestliği bırakıp onlarla aynı inancı paylaştığını görmüşlerdi. Böylece Allah için yapılan fedakarlığın O'nun tarafından er ya da geç ödüllendirileceği ve mutlaka karşılığının alınacağı bir kez daha görülmüştür. Bu olay bize bulunduğu ortamda dini yaşayışı ve fikirlerinden dolayı yalnız kalan gençlerin, bu duruma aldırılmayarak sabretmeleri ve tutumlarını muhafaza etmeleri durumunda, Allah tarafından kendilerine mutlaka bir çıkış yolu sağlanacağına teminatı olmaktadır.

1.4.1. *الَّتِي فَتِيَّةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاَهُمْ هُدًى / "Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık."*⁶³

Bu âyette de yine Ashab-ı Kehf'e işaret edilmektedir. Mukatil b. Süleyman (ö. 150/767), sûrenin iniş sebebi olarak şu olayı nakleder: "Mekkeliler, Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebî Muayt'ı, Medine'deki Yahudilere göndererek, onlardan peygamber olduğunu iddia eden Hz. Muhammed'e (as), sormak için birtakım sorular istediklerinde, Yahudilerin de, "ona mağaraya sığınan gençler (ashab-ı kehf), Zülkarneyn ve ruh hakkında sorular sorun." dediklerini belirtir.⁶⁴ Medine Yahudilerinin Peygamber'e sorulmasını istedikleri ilk sorunun Ashâb-ı Kehf'le ilgili olmasından dolayı, onların Hz. İsa'dan önce yaşayan Essenîler olduğu ileri sürülmüştür. Çünkü Kur'ân'da (el-Kehf 18/21), onların buldukları yere bir mescid yapıldığı ifade edilmekte, Essenîler de kendi mâbedlerini "mescid" olarak isimlendirmektedirler. Kur'ân-ı Kerîm'de Hıristiyan kiliselerini ve Yahudi sinagoglarını ifade için mescid kelimesi kullanılmamakta, onlar, "savâmi", "biya" ve "salevât" olarak zikredilmektedir.⁶⁵ Ayrıca Ashâb-ı Kehf, uyandıklarında arkadaşlarını çarşıya yiyecek almaya gönderirken, "ezkâ" / أَزكى kelimesini kullanmaktadırlar.⁶⁶ Müfessirlere göre, "ezkâ" "helâl" anlamındadır. Essenîler helâl ve haram konusunda çok titiz olup, Tevrat'ın yiyeceklerle ilgili hükümlerine sıkı sıkıya bağlıydılar. Hâlbuki Hıristiyanlığa göre ağızdan giren değil ağızdan çıkan pistir. St. Paul'e göre ise çarşıda satılan her şey yenilebilir. Ayrıca bütün bunlar, Kur'ân-ı Kerîm'de kıssaları anlatılan "Ashâb-ı Kehf'in Hıristiyanlık öncesi dönemde yaşadıklarını düşündürmektedir."⁶⁷

Kur'ân'ın örnek gösterdiği bu gençler, kavimlerinin batıl inançlarını, davranışlarındaki yanlışlıkları, putperest oluşlarını eleştiriyorlardı. Ashâb-ı Kehf, kendi halkının inançlarını düzeltemedikleri için, onlardan ayrılıp bir mağaraya sığınmışlardır. Bu gençler, dini duyguları istikametinde toplumu değiştirmeyi başaramayınca, cemiyetin onları kendine benzetme tehlikesi yüzünden, tıpkı Hz. İbrâhîm'in kavmini terk etmesi gibi hicret etmişlerdir. Aslında dini duygunun gereği yapılan her iki hicret, tevhit inancını yaşamayı ve yaymayı hedeflediğinden, sonrasında toplumların imanına vesile olmakla ödüllendirilmiştir. Ayrıca onların dini duygunun öğeleri arasındaki dengeli kurmaları, halkın çoğunun iman etmesini sağlamıştır. Bu yüzden onların üzerine, gelecek nesillerin dini duygularının daha yoğun yaşanmasına imkân verecek mescit inşa edilmiştir.⁶⁸ Bu örnek bize, , tevhid inancına

⁶¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 17/606.

⁶² Günay, "Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", 449.

⁶³ el-Kehf 18/13.

⁶⁴ Mukatil b. Süleyman, *Tefsir-i Kebîr*, 2/575.

⁶⁵ el-Hac 22/40, *Diyanet Vakfı Medlî*, Ali Özek vd., (Erişim 26 Şubat 2021).

⁶⁶ el-Kehf 18/19.

⁶⁷ Ersöz, "Ashab-ı Kehf", 3/465-467.

⁶⁸ Günay, "Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", 449.

son derece bağlı olan bu kahramanların adını mescid yaparak yaşatmanın daha doğru olduğunu da öğretmektedir.

1.5. Mûsâ'nın (a.s) Genç Yardımcısı Anlamında

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتِيئِهِ / "Bir vakit Musa genç adamına demişti ki."⁶⁹

Hz. Mûsâ'nın kendisinden daha âlim bir kul olan Hızır (a.s.) ile buluşmaya gittiğinde, kız kardeşinin oğlu Yûşa' b. Nûn ile beraber yolculuğa çıkmıştı. Yûşa' yolculuğunda hem ona arkadaşlık ediyor hem de ona hizmet ediyordu. Nitekim kuşluk vakti acıktıklarında, "Mûsa genç adamına: Kuşluk yemeğimizi getir bize."⁷⁰ sözünden ona hizmet eden genç olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca gıyabında Mûsâ'nın (a.s.) yerine İsrailoğullarını yönetiyordu.⁷¹ Burada görüldüğü gibi gençler yaş ve makam olarak kendilerinden büyük insanların yanında bulunursa hem olgunlaşır hem de onlardan öğrendikleriyle tecrübe sahibi olur, büyüklerinin yokluğunda onların yerini alarak insanlara liderlik ederler. Zira Yûşa' (a.s.) sağlığında Mûsâ'ya (a.s.) sadakatle hizmet ve yardım etmiş; bundan dolayı Allah Teâlâ, Mûsâ'dan (a.s.) sonra kendisine peygamberlik vererek onu mükâfatlandırmış ve ondan desteğini çekmemiştir. Mûsâ (a.s.) İsrailoğullarına Kızıldeniz'i geçirdiği gibi Yûşa' (a.s.) da onlara Şeria nehrini geçirerek kutsal toprakların fethini gerçekleştirmiştir.⁷² Gençlerin yaş ve tecrübe olarak daha kıdemli olan büyüklerinin yanında kalarak, kendileri için lazım olan hayat bilgilerini onlardan öğrenebileceğini Yûşa' (a.s.) örneğinden anlayabiliyoruz.

1.6. Esir Hizmetçi Anlamında

وَلَا تُكْرَهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَىٰ الْبِعَاءِ إِنْ أَرَدْتُمْ تَحَصِّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا / "Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın."⁷³

Müfessirler, zina etmeye zorlanan ve bundan kazanç sağlamak üzere kendilerine vergi koyan efendilerini, Hz. Peygamber'e (a.s.) şikâyet eden bazı cariyelerin başvurusu üzerine bu âyetin nazil olduğunu zikretmişlerdir. Allah Teâlâ, köle ve cariyeleri evlendirme ve onlarla mükâtebe anlaşması yapmayı açıkladıktan sonra, akabinde dünyalık menfaat elde etmek için cariyelerin fuhşa zorlanmasını yasaklayan bu hükmünü bildirmiştir.⁷⁴ Cariye bile olsa insanın şerefini aşağı düşüren muamele hiçbir kimseye reva görülmemelidir. Artık kölelik cari olmasa da insanların çalıştırdıkları işçi ve hizmetçilerine insan haysiyetiyle bağdaşmayan kötü muamelede bulunmamalarının, İslâm'ın bir emri olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız.

Genç lafzının anlam alanında yer alan bir kelimde de ğulâm/ġilman'dır. Ğilman, cennetteki ölümsüz gençliktir. وَيُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ عِلْمَانٌ لَهُمْ كَاتِبَةٌ لَوْلَوْ مَكْنُونٌ / "Hizmetlerine verilmiş, kabuğunda saklı inci gibi gençler etraflarında dönüp dolaşırlar."⁷⁵ âyetinde bu anlamdadır.

2. Ğulâm / Ğلام

Ğulmet, çiftleşen hayvanın (deve gibi) şehvete gelmesidir. Şehveti galip gelmektir.⁷⁶ İğtilam: Oğlan ergenlik çağına ulaşması demektir. Bu çağa erişenlere genelde şehvetin galip gelmesinden dolayı شَيْقٌ: "Erkek hayvan dişiyi şiddetle arzuladı" denir.⁷⁷ Kendisine hayır ve şer olarak emredilen konularda sınırı aşmaktır. Ğulâm / Ğلام, ergin olduğu belli olan, bıyığı yeni çıkan ve terleyen oğlan, efendisinin oğlu⁷⁸ demektir. Âyet-i kerimede kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yûsuf (a.s.) için; وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَتَىٰ دُلُوءَ قَالَ يَا بَشْرَىٰ هَذَا غُلَامٌ / "Gözetimci geldi, gönderdiklerimizi gönderdik, o geldi, dedi ki: 'Bu bir köledir, bu köle' dedi."

⁶⁹ el-Kehf 18/60.

⁷⁰ el-Kehf 18/62.

⁷¹ Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed es-Semerkindî, *Bahru'l-ulûm*, thk. Ali Muhammed Muavved-Adil Ahmed Abdulmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 2/353.

⁷² Ömer Faruk Harman, "Yûşa' ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/43-45.

⁷³ en-Nûr 24/33.

⁷⁴ Ebû Abdillâh Fahrudin Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâru lhyâi't-Türasi'l-'Arabiyyi, 1990), 23/376.

⁷⁵ et-Tûr 52/24, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 27 Şubat 2021).

⁷⁶ Ebu Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, es-*Sihah fi'l-Luga ve'l-Ulûm*, thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr, (Kahire: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 1984), 1997, "ğulâm", 5/2563; İbn Manzûr, "ğulâm", 2/3289; Fîrûzâbâdi, "ğulâm"; 4/154.

⁷⁷ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 366-367.

⁷⁸ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 366.

*/"Bir kervan geldi ve sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yûsuf'u görürnce) Müjde! İşte bir oğlan! dedi."*⁷⁹ bu anlamda kullanılmıştır. Ğulâm, doğduğu andan itibaren yaşlanıncaya kadar kişiye verilen bir isim olarak da kullanılır. Araplar orta yaştaki kimselere, "ğulâm necib" derler.⁸⁰ Âyet-i kerimede; *قَالَ رَبِّ اَنْتَ بِكُوْنِ لِيْ غُلَامًا وَفَدَّ بَلَّغْنِي الْكِبْرَ وَاْمْرَاتِيْ عَاقِرٌ* / "Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir?"⁸¹ şeklinde 'ğulâm' kelimesinin çocuk anlamında kullanıldığını görmekteyiz.

Ğulâm, Kur'ân-ı Kerim'de çocuk anlamında İsmail (as), Yahya (a.s.) ve İsa (a.s.) için kullanılmıştır. Bu peygamberlerin çocuk yaşta gösterdikleri olağanüstü ve olgun tavırlarından dolayı onlar için gençlik anlamına da gelen "ğulâm" kullanılmış olabilir. Kuyudan su çeken kervan sakisinin Yûsuf'u (a.s.) gördüğünde, "Müjde! İşte bir oğlan!"⁸² diye kervandakilere haber verdiği bu âyette de, Yûsuf (a.s.) için "satılık köle" anlamında bir defa kullanılmıştır. Kur'ân'da Ğulâm kelimesinin kullanıldığı kişileri tarihi sırasıyla ele almaya çalışalım.

2.1. Teslimiyet ve İtaatin Simgesi: Hz. İsmail (as)

Hız. İbrahim (a.s.) yaşlılığına kadar henüz bir çocuk sahibi olamamıştı. Allah'a, "Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk başışla."⁸³ şeklinde dua etmişti. *فَبَشِّرْنَاہُ بِغُلَامٍ حَلِيْمٍ / Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik. Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, "Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi.*⁸⁴ Maturidî'ye göre bu âyet, peygamberlerin gördüğü rüyaların hak olduğunu, gündüzün açık gözle görülen olaylar gibi olduğunu gösterir. Aksi takdirde Hız. İbrahim, insanı kesmenin ve öldürmenin haram olduğunu bildiği halde çocuğuna 'rüyam da seni kurban ettiğimi gördüm' demezdi.⁸⁵ Hız. İsmail ile yapılan Allah için kurban edileceği istişaresi bir nevi duygu-heyecan eğitimidir. Babasının boğazlama teklifine karşı gelmeyip, "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın" diye cevap veren İsmail (a.s.) Allah'a itaat ve babaya teslimiyetin zirve şahsiyeti olarak Kur'ân'daki yerini almıştır. Bu esnada hissettiği endişeyle karışık ürperti ise, gerçekte her şeyin Allah'a ait olduğu bilinci sayesinde yerini iman, teslimiyet ve güven duygusuna bırakmıştır.⁸⁶ Tabi tutuldukları imtihanı başarmak için, "Nihâyet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca"⁸⁷ Allah Teâlâ, tereddütsüz emrini yerine getiren bu iki güzide kulunu kurtarmış, "ona, "Ey İbrahim! Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık şeklinde seslenerek"⁸⁸ hem İsmail'i (a.s.) hem de böyle bir adetin yerleşmesi durumunda ondan sonra doğacak çocukları kurban edilmekten kurtarmıştı.

Çocuk sahibi ebeveynler, Hız. İsmail olayında olduğu gibi çocuklarının hoşlarına gitmeyen ve onlara zor gelen eğitim almak ya da maişetini kazanmak için aileden ayrılmak zorunda kaldıklarında, kendilerine danışmak suretiyle onları ikna etme konusunda daha başarılı olabilirler. Başına gelecek şeylerden önceden haberdar edilen çocuğun, bunları kabul edip benimsemesi daha kolay olur. Öte yandan hem Hız. İbrahim'in (a.s.) oğluna "Ey oğulcağım/yavrum şeklinde hitap etmesi hem de İsmail'in (a.s.) babasına "Ey babacığım" diye karşılık vermesi, ebeveyn çocuk diyalogunun çok zarif bir örneğini bize göstermektedir.

2.2. Efendilikte Sembol Bir Genç: Yahya (as)

Zekeriyya (a.s.) yaşlandığı halde çocuğu olmadığı için peygamberliği devam ettirecek bir varisi yoktu. Allah'a iltica ederek, "Rabbim! dedi, benden (vücudumdan), kemiklerim

⁷⁹ Yûsuf 12/19.

⁸⁰ İbn Manzûr, "ğulâm"; 5/3289; Fîrûzâbâdî, "ğulâm", 4/154.

⁸¹ Âl-i İmrân 3/40, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 2 Mart 2021).

⁸² Yûsuf 12/19.

⁸³ es-Sâffât 37/100, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 4 Mart 2021).

⁸⁴ es-Sâffât 37/101-102.

⁸⁵ Maturidî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 8/578.

⁸⁶ Günay, Kur'ân-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi, 443.

⁸⁷ es-Sâffât 37/103-104.

⁸⁸ es-Sâffât 37/107.

zayıfladı, saçım başım ağardı. Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir veli (oğul) ver. Ki o bana vâris olsun; Ya'kub hanedanına da vâris olsun. Rabbim, onu rızana lâyük kıl!"⁸⁹ diye yalvarmıştı. Bir gün mihrapta namaz kılariken melekler ona şöyle seslendiler: "Allah'ın bir kelimesini tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlih kullardan bir peygamber olarak Yahyâ'yı Allah sana müjdeliyor."⁹⁰ Yahya (a.s.) peygamber babasının irşad ve terbiyesinde yetişmiş, çocukluğunda tevhidî bilince erişmiştir.

Âyet metninde yer alan حُصُور /Hasûr: Cinsel iktidarı olmadığından değil, iffetinden dolayı kadınlara dokunmayan erkek demektir.⁹¹ Yahya'yı (a.s.) niteleyen bir başka âyette; وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَرِزْقًا وَكَانَ تَقِيًّا / "Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve temizlik de (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi."⁹² buyrulur. حَنَّان / Hanân: Şefkatle yoğrulan arzudur. Kadın ve dişi devenin yavrusuna olan şefkat sesini ifade eder. Hanîn kelimesinde şefkat manası olduğundan, şefkat de merhametten ayrı düşünülmediğinden Allah (c.c.); وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا / "Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı (verdik)."⁹³ buyurmuştur.⁹⁴ Böylece o ince ruhlu ve şefkatli biri olarak ana babasına karşı oldukça iyi davranırdı. Nitekim "o hiçbir zaman isyankâr bir zorba olmadı."⁹⁵ diye âyette bu vasfı belirtilmektedir. Yahya (a.s.) ile Zekeriyya (a.s.) arasında örnek bir baba-oğul ilişkisi olmuş, Zekeriya, oğlunu vahyin ilkeleriyle yetiştirmişti. Yahya (a.s.) da hem takva bilinciyle hareket ediyor hem de çevresini denetleme görevini üstleniyordu. Nitekim âyette, "O, çok sakınan/takvâ bir kimse idi"⁹⁶ ifadesi, onun daima Allah'a karşı görevlerindeki hassasiyetini göstermektedir. Âlemlere örnek seçilen İmran ailesi, bu iki peygamberin şahsında, kişinin çocuğuna yapabileceği en büyük iyilik ve hayrın, onların ibadet duygularında yetkinleşmelerini sağlamaları ve Allah'la olan ilişkilerini sağlam temele oturtmak olduğunu öğretmektedir.⁹⁷ Bu durumdan çocuğa dini terbiye ve ibadet alışkanlığının, küçüklükten itibaren kazandırılması gerektiği anlaşılmaktadır.

2.3. Hz. İsa (as)

Annesi Hz. Meryem'den mucizevî bir şekilde babasız olarak dünyaya gelen Hz. İsa (as), doğar doğmaz dile gelerek ilk sözüyle, "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum." demiş ve daha sonra kendisini Allah'ın oğlu' olarak niteleyecek kişilerin önünü baştan kesmiştir. Hz. İsa, daha doğar doğmaz hem peygamberlik görevinin sorumluluklarını üstlenmiş hem de beşikte bir sabi olarak konuştuğu için annesine yöneltilen suçlamaları da bertaraf etmiştir. "Bunun üzerine Meryem çocuğa işaret etti. Onlar, 'Biz daha beşikteki bir çocukla nasıl konuşabiliriz ki?' diye çıktılar. (İsa:) şöyle konuştu: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti. Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı."⁹⁸ Fahreddin Râzî (ö. 606/1210), "Hz. İsa'nın (as), Allah Teâlâ'yı evlat edinmekten tenzih eden sözü, annesi hakkındaki töhmetin giderilmesini de temin etmiştir. Çünkü Allah, bu kadar yüksek mertebedeki bir çocuğu zinâkar bir kadına nasip etmez." demiştir.⁹⁹

Melekler, Hz. Meryem'e çocuğunun doğacağını müjdelerken, "Allah seni kendisinden bir kelime ile müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa Mesîh'tir, dünyada da ahirette de itibarlı ve (Allah'a) yakın kılınanlardandır."¹⁰⁰ şeklinde bir ifade kullanıyorlar. Buradaki, وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ / Dünya ve ahirette yüzlü (itibarlı.) sözü şöyle izah edilmiştir: "İnsanın ilk

⁸⁹ Meryem 19/4-6.

⁹⁰ Âl-i İmrân 3/39.

⁹¹ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 128.

⁹² Meryem 19/13.

⁹³ Meryem 19/13.

⁹⁴ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 140.

⁹⁵ Meryem 19/14.

⁹⁶ Meryem 19/13.

⁹⁷ Günay, Kur'an-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi, 452.

⁹⁸ Meryem 19/29-32.

⁹⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 21/531.

¹⁰⁰ Âl-i İmrân 3/45.

göze çarpan tarafı yüzü olduğundan ve insan bedeninin en değerli varlığı konumunda bulunduğundan her şeyin ilk göze çarpan tarafı ve en değerli kısmı وَجْهٌ diye anılmıştır. وَجْهٌ النَّهَارِ: Gündüzün yüzü¹⁰¹ yani başı, evveli.¹⁰² Günün en kıymetli vakti başı olduğu için böyle isimlendirilmiş olabilir. İsa (a.s.) duası ile ölüleri diriltip hasta olanları iyileştirdiği için Allah katında vecahetli, şeref sahibi,¹⁰³ kuvvetli; dünyada peygamberliğinin şerefi, ahirette ise şefaatinin itibarı ve derecesi yüksektir. Aynı zamanda mukarrebinden yani Allah Teâlâ'ya pek yakın olanlardan ve en büyük rızasına erenlerdendir ki, şu âyetlerde bu husus dile getirilmektedir.¹⁰⁴ *"(İman ve amelde) öne geçenler ise (Ahirette de) öne geçenlerdir. İşte onlar (Allah'a) yaklaştırılmış kimselerdir."*¹⁰⁵ Böylece Hz. İsa'nın Allah katındaki değeri vurgulanmaktadır. Gerek O'nun bu ayrıcalıkları gerekse doğumu ve dünyadan ayrılışı olağanüstülükler barındırdığı için Hz. İsa'yı, Allah'ın oğlu olarak niteleyen Hristiyanlar, en büyük yanlısın içerisindeyler. Çünkü ne Mesih'in ne de kendisine Allah'ın ortağı sıfatı yüklenen meleklerin Allah'a kul olmaktan çekinmeyecekleri Kur'ân'da bariz olarak dile getirilmektedir: *"Mesih de Allah'a yakın melekler de Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim Allah'a kulluk etmekten çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O, onların hepsini huzuruna toplayacaktır."*¹⁰⁶

Hız. İsa, kuzeni sayılan Yahya (a.s.) ile benzer ahlaki özelliklere sahiptir. Bunlar aynı zamanda her genç mü'minde bulunması gereken vahye yürekten bağlı, namazı ve zekâtı Allah'a kulluğun en büyük belirtisi görme, annesine karşı isyankâr ve kaba değil, itaatkâr ve iyiliği kendisine prensip edinmiş bir kul olmaktır.

3. Kur'ân'da Fetâ Ve Ğulâm Kelimesi Dışında Genç Olarak Yer Alan Kişiler

Kur'ân'da fetâ ve ğulâm kelimesi dışında genç olarak yer alan kişilerin izini tarihi sırasıyla sürdürdüğümüzde ilk olarak karşımıza Hz. Âdem'in iki oğlu çıkar.

3.1. Hâbil ve Kâbil

*"Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat: Hani ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine, "Andolsun seni öldürecekim!" dedi. O da dedi ki: "Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder. Andolsun ki sen öldürmek için bana el uzatsan bile, ben öldürmek için sana elimi kaldıracak değilim! Zira ben âlemlerin rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben diliyorum ki sen hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenesin, cehennemliklerden olasın! Zalimlerin cezası işte budur." Sonunda içindeki duygular onu kardeşini öldürmeye itti; onu öldürdü ve böylece hüsrana uğrayanlardan oldu. Ardından Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten âciz miyim?" dedi, ettiğine de pişman oldu."*¹⁰⁷

Bu kıssa ile bize iki karakter sunan Kur'ân, bir tarafta öz kardeşini kıskandığı için onu önce öldürmeyle tehdit eden ve sonunda da bunu gerçekleştiren Kabil yer almaktadır. Aynı zamanda ilk katl hadisesini gerçekleştirdiği için kıyamete kadar bütün cinayetlerden kendi namına bir pay yazılacak olan bu kardeş,¹⁰⁸ Allah'ın emrine karşı gelmiş ve cinayet işleyen katillerin piri olarak tarihteki yerini almıştır. Diğer tarafta ise, kardeşinin kendisini öldürme isteğine karşılık verip ona mukabelede bulunmak bir yana 'sana elimi bile uzatmam' diyen ve

¹⁰¹ Âl-i İmrân 3/72.

¹⁰² Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 529.

¹⁰³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* 8/223.

¹⁰⁴ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Sadeleştirenler: İsmail Karaçam vd., (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 2/364.

¹⁰⁵ el-Vâkıa 56/10-11, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 8 Mart 2021).

¹⁰⁶ en-Nisâ 4/172.

¹⁰⁷ el-Maide 5/27-31, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 8 Mart 2021).

¹⁰⁸ Buharî, "Cenâiz", 33, "Enbiyâ", 1, "Diyât", 2, "İtisâm", 15; Müslim, "Kasâme", 27; Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, (Humus: Mektebetu Dâri'd-da'Ve, 1965), "İlim", 14; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, (Kahire: Matbaatu'l-Mısriyye bi'l-Ezher, ts.), "Tahrim", 1; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyyi, 1952), "Diyât", 1.

bu takva hassasiyetiyle takdim ettiği kurbanı kabul edilen diğer kardeş Habil yer almaktadır. Hz. Âdem'in (a.s.) bu iyi kalpli ve iyi niyetli oğlu, kendisini öldürmeyi planlayan kardeşine karşı hiçbir kötü niyet beslememiştir. "Allah'ın beni elimi suça ve haksız yere kan dökmeye uzatmış halde görmesinden korkarım, bu onu kızdırır ve onun cezalandırmasına sebep olur" diyerek,¹⁰⁹ fena bir harekette önceliğin kendisine ait olmamasını tercih etmiştir. Bu tavır, katil karşısında nefs-i müdafaayı terk etmek değil, son kertede katil pozisyonunda olmama tavrıdır. Bu bir tercih meselesidir. Meselâ; Hz. Osman bu tavrı tercih etmiş, pek çok insanın ölmesi yerine şehitliği yeğlemiştir. Hz. Peygamber (a.s.) böyle davranmayı tavsiye etmiş fakat emretmemiştir. Bu tavır müttaki tavrıdır, takvâ ehli olan Habil'in tavrıdır.¹¹⁰ Allah'tan korkan birisi böyle bir saldırıda bulunamaz. Bu kıssa ile Yüce Allah insanların amellerindeki niyetlerini bildiği için sadece kendi rızasını kazanmak için yapılan güzel niyet ve samimi istek sahiplerinin amellerini kabul edeceğini ve onları rızasıyla kuşatacağını ilan etmektedir.

3.2.Hz. Mûsâ (as)

Kur'an'da hayatına en çok yer verilen peygamber Hz. Mûsâ 'dır. Hz. Musâ (as), Firavunun sarayında yetişmesine rağmen kendi akrabası olan Kârûn gibi zalim Firavun'un yanında yer almamış, zayıf ve muhtaç olanların yardımına koşmuştu. "Mûsâ, ahalisinin fark edemeyeceği bir vakitte şehre girdi. Orada, biri kendi halkından, diğeri düşman taraftan olan iki adamın birbirleriyle kavga ettiğini gördü. Kendi halkından olan kişi, düşman taraftan olana karşı ondan yardım istedi. Bunun üzerine Mûsâ ötekine bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu; sonra şöyle dedi: "Bu şeytanın işidir; o gerçekten ayartıcı ve apaçık bir düşman!"¹¹¹ Burada Hz. Mûsâ, Mısır halkının çoğunluğunu teşkil eden Kıbtî'nin yanında değil, orada zayıf ve zelil durumda olan İsrailoğullarından olan kişinin tarafında olmayı tercih ederek ona yardım etmek için kavgaya müdahil olmuştu. "Hz. Mûsâ'nın gençlik döneminde bunu yaptıktan sonra duyduğu pişmanlık, endişe ve çaresizlik açıkça görülmektedir. O'nun cinayetten sonra, "Bu şeytan işidir." sözü, vicdanının ona suçunu itiraf ettirmesi ve pişmanlık hissini yansıtmaktadır. "Artık suçlulara asla arka çıkmayacağım" sözü de bundan sonra daha adil ve teennili davranacağını ve olaydan duyduğu endişesini göstermektedir."¹¹² Burada ilk anda olayın meydana gelmesinin heyecanı ile duygularına kapılıp tam olarak ne olduğunu anlamadan ve suçluyu ayırt etmeden aceleyle bir taraf lehine kavgaya müdahil olmanın yanlışlığını Mûsâ 'nın (a.s.) duyduğu pişmanlığından anlayabiliyoruz. Ayrıca kişinin kendi aşiretinden de olsa suçluya arka çıkmasının son derece hatalı bir davranış olduğu açıkça görülmektedir.

Aynı zamanda Mûsâ (a.s.) centilmen biriydi. Yanlışlıkla öldürdüğü Kıptî'den dolayı Mısırdan kaçıp Medyen kavminin suyuna geldiğinde orada iki tane kızın koyunlarını sulayıvermişti. "Medyen suyuna vardığında orada hayvanlarını sulayan bir grup insanla karşılaştı. Onların biraz ötesinde de (hayvanlarının suya gelmesini) engelleyen iki kadın gördü. Onlara, "meseleniz nedir?" diye sordu. "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (hayvanlarımızı) sulayamayız; babamız da çok yaşlıdır" dediler."¹¹³ Mûsâ (a.s.) böyle yaparak o kadınları suyun başında erkeklerin davalarını sulamasını beklemekten kurtarmıştı. Bu tavır, aynı zamanda çoğunluğun erkek olduğu bir topluluk karşısında, zayıf olan iki kadından yana olmaktır.

Hz. Mûsâ hayatı boyunca bir yandan Firavun gibi bir zorba ile mücadele etmiş, diğer yandan da kendi halkı İsrailoğullarının aşırılıklarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Kavmini mukaddes toprakları fethetmek için mücadeleye çağırdığında onlardan "Ey Mûsâ! Onlar orada buldukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız!"¹¹⁴ şeklinde beklenmedik bir cevap almış, bunun üzerine Allah onları şaşkın vaziyette kırk yıl çölde dolaşmaya mecbur bırakmıştı. Firavun'un ülkesinde hizmetçi olarak

¹⁰⁹ Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîru'l-menâr* (el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme 1990), 4/243.

¹¹⁰ Ali Rıza Temel, "Katillere Lânet", *Altınoluk Dergisi*, 343 (2014), 40.

¹¹¹ el-Kasas 28/15.

¹¹² Günay, "Kur'an-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", 444.

¹¹³ el-Kasas 28/23.

¹¹⁴ el-Maide 5/24.

yaşayan bu köle ruhlu insanlarla Mısır'ın fethedilmeyeceği belli olunca, kırk yıl içerisinde yetişen yeni bir genç nesille kutsal toprakların fethi ancak gerçekleşebilmişti. Bazen insanın kendisini anlamayan bir çevreye sahip olması halinde, onların yanlışlıklarına sabretmesi karşılığında Allah Teâlâ'nın kendisine ideallerini gerçekleştirecek yeni arkadaşlar halk edeceğini bu örnek vesilesiyle anlayabiliyoruz.

3.3. Hayânın Timsali: Hz. Şuayb'in (a.s.) Kızı

Mûsâ (as), bir Kıpti'nin ölümüne sebep olunca Mısırdan kaçıp Medyen'e doğru gitmiş ve orada suyun başında iki tane kızın koyunlarını sulamıştı. Firavun'un sarayında bolluk içinde yetişmiş biri olarak günlerdir aç kaldığı için, gölgeye çekilerek, *"Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım"*¹¹⁵ demişti. Bir yandan canını kurtarmanın buruk sevincini hissederken diğer taraftan da yabancı bir memlekette çaresiz bir vaziyettedir. Bir müddet sonra davarlarını suladığı kızlardan biri hayâ içerisinde yanına gelip *"Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni çağırıyor"* dedi.¹¹⁶ Emîrül-mü'minin Hz. Ömer'in (r.a.) rivayetine göre, kızlardan biri hayâ içerisinde elbisesine sarılmış bir vaziyette, başka herhangi bir şüpheye ihtimal vermeyen bir ifade ile Mûsâ'yı (a.s.) çağırmişti. O, gömleğinin yenini yüzüne tutarak, onunla örtünerek gelmişti. Bu ifadeye erkeklere dönmeden, uzaktan uzağa yürüyerek anlamı da verilmiştir. Abdülaziz İbn Ebî Hazım, ifadeye, Hz. Musâ'ya (a.s.) saygı duyarak manasını vermiştir.¹¹⁷ İbn Abbas (r.a.): Yolu göstermek için önden yürüyen kıza Mûsâ (as); "Benim arkamdan gel, yolun sağına mı soluna mı gidileceğini sen bana söyle" demiştir. İşte kızın, Mûsâ (a.s.) hakkında emin olduğunu söylemesine¹¹⁸ sebep olan budur.¹¹⁹

Genelde dinin şekillendirdiği ahlâklı insan modeli, Hz. Şuayb'in kızında açıkça görülmektedir. Babasının davetini Hz. Mûsâ'ya getirirken sergilediği iffetli ve utangaç tavrı, gayet sade ve dikkatli konuşması, bozulmamış fitratının ve kendisini ilahi gözetim altında hissettiğinin belirtisi olmaktadır. Allah'ın haramlarını çiğnememe konusundaki bu hassasiyetini peygamber olan babasından öğrendiği anlaşılmaktadır.¹²⁰ Bu konuşma üslûbu Ahzab sûresi 32. Âyette, *"Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin"* şeklinde mü'min hanımlara da tavsiye edilmektedir.

İbadet ve Allah'a saygı içerisinde yetiştirilen çocukların, gençliklerinde kapılabilecekleri bir takım zaaf ve hazlardan uzak duracakları ve ahlâken kendilerini koruyabilecekleri Şuayb'in (a.s.) kızı vasıtasıyla bize gösterilmektedir. Bu olayda hasbelkader yalnız başına bir arada bulunmak zorunda kalındığında, karşı cinsle konuşma ve hitapta meramını en yalın haliyle ifade etmenin, iki taraf için de olan güzelliği ortaya serilmektedir.

3.4. İffetin Sembolü: Hz. Meryem

Peygamberlerin dışında Kur'ân'da ismi anılan tek hanım olan Hz. Meryem, daha doğmadan annesi tarafından Allah'ın evine adanmıştı. *"Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et."*¹²¹ "Ancak Yahudi şeriatına göre mâbede erkek çocuklar adanmaktadır. İmrân ailesinin çocukları kız olarak doğunca, Yahudi hahamlarının direnci karşısında teyzesinin kocası Zekeriyya (a.s.) himayesinde ancak mâbede girebilmişti."¹²² Böylece İmrân ailesi ve o aileden de Hz. Meryem seçilmişti. *"Hani melekler, "Ey Meryem! Allah seni seçti. Seni tertemiz yaptı ve seni dünya*

¹¹⁵ el-Kasas 28/24.

¹¹⁶ el-Kasas 28/25.

¹¹⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 24/590; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 6/228.

¹¹⁸ "Kızlardan biri, "Babacığım, onu ücretle tut. Herhâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır" dedi." (el-Kasas 28/25.)

¹¹⁹ Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, 13/249.

¹²⁰ Günay, *Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi*, 453.

¹²¹ Âl-i İmrân 3/35.

¹²² Ömer Faruk Harman, "Meryem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2004), 29/236-242.

*kadınlarına üstün kıldı."*¹²³ Hz. Meryem büyüüp genç bir kız olunca bir gün doğu tarafında Rûhu'l-Kudüs kendisine düzgün bir beşer şeklinde görünerek bir çocuğu olacağını müjdelere.¹²⁴ Hz. Meryem kendisine hiçbir beşer dokunmamışken bunun nasıl mümkün olacağını hayretle sorunca melek, "Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir"¹²⁵ diyerek doğacak çocuğun da Allah'ın kelimesi olacağını belirtir.¹²⁶ Hz. Meryem hiç kimsenin bulunmadığı bir mekânda düzgün bir insan suretinde kendisine gelen meleğe, Allah'tan korkmasını ve namusuna dokunmamasını isteyerek bu konuda takvasını göstermiştir. Hz. Yûsuf da, evin hanımının ahlaksız teklifi karşısında ona: "Allah'a sığınırım. O benim efendimdir" diyerek aynı tavrı sergilemiştir.¹²⁷

Evlenmeden çocuğu olan Hz. Meryem'i Yahudiler, "Senin baban kötü bir insan değildi, annen de iffetsiz değildi"¹²⁸ diyerek kınayınca, Hz. Meryem hiç kimseyle konuşmama adağında bulunduğu için kendisi cevap vermeyip çocuğu gösterir ve çocuk (İsâ) kendini tanıtarak Allah'ın kulu olduğunu ve kendisine peygamberlik verildiğini söyler.¹²⁹ Kur'an-ı Kerim, Hz. Meryem'in iffetini koruduğunu açıkça beyan etmekte, onu iftiracıların sözlerinden temize çıkarmaktadır. "İrzini korumuş olan kadını da (Meryem'i de) hatırla. Ona ruhumuzdan üfleştik. Kendisini de, oğlunu da âlemlere birer delil yapmıştık."¹³⁰ Ayrıca O, Firavun'un hanımı ile birlikte Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını doğrulayan ve gönülden Allah'a itaat edenlerden biri olarak Kur'an'da inananlara örnek olarak sunulmaktadır.¹³¹

SONUÇ

Kur'an'da önemli bir oranda yer tutan peygamber kıssaları tarihte yaşamış birçok kavmin, Allah'ın mesajlarına karşı takındıkları tavrı anlatır. Çoğunlukla bu kavimlerin kendilerine gönderilen elçilere olumlu bir reaksiyon gösterdiğini söyleyemeyiz. Zaten Kur'an'ın bu kıssaları bize aktarmadaki amaçlarından birisi de peygamberlerinin davetini kabul etmeyen bu halkların akıbetinden ibret almamızı sağlamaktır. Kur'an kıssalarında, fetâ ve ğulâm kavramıyla işaret edilen genç karakterlerin de yer aldığı görülmektedir. Bu gençlerin en başında, biri yeryüzündeki ilk katl hadisesiyle olumsuzluğu, diğeri onun aksine mazlumiyeti temsil eden Âdem'in (a.s.) iki oğlu, müşrik kavminin arasında tek başına tevhidî haykıran İbrahim (a.s.) ve teslimiyetin sembolü oğlu İsmail (a.s.) gelmektedir. Babasının kurban etme konusunda kendisine danışması, aileyi ilgilendiren önemli kararlarda aile bireylerinin karar alma sürecini birlikte yürütmelerinin süreci kolaylaştırdığını ve durumu kabullenmede kolaylık sağladığını gösterir. İbrahim ailesi bu tutumuyla çocuklarını aile değerlerine bağlı olarak yetiştirmenin gayretini sergilemektedir. Sarayda kendisine tuzak kurmaya çalışan kadınlardan kurtulmak için zindanı tercih eden Yûsuf (as), zalim Firavun'un yanında yetişmesine rağmen sonunda onun karşısına çıkan Mûsâ (as), anne-babasına karşı efendiliğin timsali Yahya (a.s.) ve çocukluğundan itibaren Allah'ın oğlu değil kulu olduğunu dile getiren İsâ (a.s.) onların ardından sıralanmaktadır. Şuayb'ın (a.s.) hayâ ile özdeşleşen kızı ile Allah'a kulluk ve iffetin âbidesi Hz. Meryem bu kuşağın hanımlar cenahını temsil ederken, onları putperest kavimlerinden kaçıp tevhid inancına göre yaşamak için mağarayı tercih eden Ashab-ı Kehf izlemektedir.

Kur'an kıssalarındaki karakterlerde din duygusunu, fertlerin kabiliyeti ve onu etkileyen aile ve çevrenin inancının şekillendirdiğini görmekteyiz. Hz. Âdem'in tevhid inancına bağlı biri olmasına rağmen, ondan doğan herkesin Müslüman olmaması, putperest aile ve cemiyette yetişmesine rağmen Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ ve Ashâb-ı Kehf'in tevhid

¹²³ Âl-i İmrân 3/33, 42.

¹²⁴ Meryem 19/16-19.

¹²⁵ Meryem 19/21.

¹²⁶ Âl-i İmrân 3/45.

¹²⁷ Günay, "Kur'an-ı Kerim'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi", 453.

¹²⁸ Meryem 19/28.

¹²⁹ Meryem 19/26-29.

¹³⁰ el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12, *Diyanet Vakfı Meâli*, Ali Özek vd., (Erişim 13 Mart 2021).

¹³¹ et-Tahrîm 66/12.

inancına bağlı Müslüman kişiler olması, dini inançta ailenin tesiri olmakla birlikte iman ve küfrün bir kader olmadığının kanıtıdır. Çocukluğundan itibaren iyi bir din eğitimi verilen ve ibadete alıştıran kişilerin, taşkın duyguların mevsimi olan gençliklerinde hem günahlara karşı kendilerini koruyabildikleri hem de dini görevlerini yapmakta zorlanmadıkları görülmektedir. Bunun aynı zamanda ailelerin çocuklarından beklediği geleneksel değerleri benimseyip sonraki nesillere aktarmakta da başat bir role sahip olduğu açıktır. Gençlerin dünyasında vazgeçilmez bir tutum olan yenilik ve gelişmelerle birlikte ailenin ve toplumun örf ve adetlerini bir arada götürebileceği, birini yaparken diğerinden vazgeçmek zorunda kalmayacağı bir dünya onlara sunulmalıdır. Böylece onların dünyasında çatışma yaşamayacakları bir ortam oluşturmak mümkündür. Kur'ân'da hayat hikayesini kısaca ele aldığımız peygamber karakterlerinde bunun ipuçlarını gözlemek mümkündür. Hz. İbrahim'in babasıyla konuşurken ona karşı saygısında hiçbir kusur işlemeyişi geleneğe bağlılığını gösterirken, babasının kendisini zorlamasına rağmen yine de tevhid inancından taviz vermeyişi yeniliğe açık yönünü temsil etmektedir. Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın da ailelerine karşı nezaket ve içtenliği, onların kendilerine kazandırmak istediği değerleri benimsediklerini göstermektedir. Hz. Yûşa'nın kendisinden yaşça büyük olan Mûsâ'ya (a.s.) itaat edip hizmet etmesi, ondan edindiği tecrübelerle daha sonra İsrailoğullarına lider olması, gençlerin hayat serüvenlerinde kendilerine gerekli bilgileri büyüklerinden edinebileceklerini kanıtlamaktadır. Ayrıca dini gerekleri yerine getiren ailelerin çocuklarına da iyi bir model olduğu, çalışmamızda yer verdiğimiz genç karakterlerin hayat hikâyelerinde açıkça izlenmektedir. Bu anlamda Resûlullah'ın (as), "Hiçbir gölgenin bulunmadığı mahşerde Allah'ın gölgesi altında gölgelendirilecek yedi sınıftan birinin, gençliğini ibadetle geçiren kimse olacağı" şeklindeki buyruğu gözden kaçırılmamalıdır.

Kaynakça

- Kur'ân-ı Kerim Meâli, Ali Özek vd., Diyanet Vakfı Meâli, <https://www.diyaret.gov.tr>.
- Abdulbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemu'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1364/1945.
- Buharî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*, Mektebetü'l-İslâmî, İstanbul 1979.
- Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammâd. *es-Sihah fi'l-Luga ve'l-Ulûm*, thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr. 6 cilt. Kahire: Dâru'l-İlmi li'l-melâyîn, 1984.
- Ersöz, İsmet. "Ashab-ı Kehf", İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, 3/465-467.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakub. *el-Kâmûsu'l-muhît*. 4 cilt. el-Hey'etü'l-mısriyyetü'l-âmme li'lkitâb: 1980.
- Gençlik Politikası, "Kavram Olarak Gençlik", 12 Ekim 2015. <http://genclikpolitikasi.org/kavram-olarak-genclik/>.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Tarihi. 3 Eylül 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Günay, İlhami. Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlerin Duygu Gelişimi ve Eğitimi, *Turkish Studie*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turcic Volume 10/2 Winter 2015, p. 435-460, 443.
- Harman, Ömer Faruk. "Yûşa". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 44/43-45. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Harman, Ömer Faruk. "Meryem". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 29/236-242. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed. *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâutî-Adil Mürşid vd., Müessesetü'r-risale, 2001.
- İbn Kesîr, İmâduddîn İsmail b. Şihabuddîn. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. Beyrut: Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1999.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenu İbn Mâce*, Dâru İhyai'l-kütübî'l-arabiyyi, Kahire 1952.

- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemaluddin Muhammed. *Lisânu'l-Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr-Muhammed Ahmed Hasbullah-Haşim Muhammed eş-Şâzelî. 6 cilt. Kahire: Dâru'l-Maârif, ts.
- İsfehânî, Ragıb, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. Kahire: el-Mektebetu't-Tevkîfiyye, 2003.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Salim Mustafa el Bedrî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- Maturidî, Ebû Mansur Muhammed, *Te'vilâtu'l-Kur'ân*, thk. Mecdî Basellûm, Beyrut-Lübnan: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *en-Nuket ve'l-uyûn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- Modernite- Vikipedi, (Erişim 3 Eylül 2021), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Modernite>.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukatil b. Süleyman*. thk. Abdullah Mahmud Şehhate. Beyrut: Dâru İhyâi't Turasi'l-'Arabiyyi, 1423/2002.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b.Haccâc, el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîh*, Beyrut 1972.
- Özbay, Ferhunde. Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer. *Mefâtîhu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turasi'l-'Arabiyyi, 3. Basım, 1990.
- Rıza, Muhammed Reşid. *Tefsîru'l-menâr*. el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-âimme, 1990.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed. *Bahru'l-ulûm*. thk. Ali Muhammed Muavved- Adil Ahmed Abdulmevcud. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *Fethu'l-kadîr: el-Câmi beyne fenneyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirayeti min ilmi't-Tefsîr*, Dımeşk-Beyrût: Dâru İbn Kesîr- Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1414/1994.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Temel, Ali Rıza Katillere Lânet, *Altınoluk Dergisi*, Eylül, 2014, Sayı: 343, Sayfa: 40.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*, Mektebetu dâri'd-da've, Humus 1965.
- Uludağ, Süleyman. "Fütüvvet". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 13/258-261. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*. Sadeleştirenler: İsmail Karaçam vd., İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.
- Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Hüseyn. *eTâcu'l-arûs min cevheri'l-kâmûs*, thk. Abdulmecîd Katâ Neşîr. 40 cilt. Kuveyt: et-Turasi'l-'Arabiyyi, 2001.